

самостійного існування вірменської церкви в номіналістичній традиції філософії (Г. Татеваци, І. Воротнеці). Особлива увага також приділялася проблемі свободи волі (Езнік Кохбаці, Г. Татеваци, І. Воротнеці). Номіналізм, свобода волі індивіда і проблема національної єдності – ось три основні теми середньовічної вірменської філософії.

Долгочуб Альона Юріївна
аспірантка Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова

СУСПІЛЬНА УЯВА ЯК «ТЛО» СВІДОМОСТІ В КОНЦЕПЦІІ Ч. ТЕЙЛОРА

Одне з найвідоміших гасел студентської революції 1968-го року: «Вся влада – уяві». Паризькі бунтарі вважали уяву найбільш творчою складовою людини, яка має скеровувати всю життєдіяльність суспільства. І не даремно. Вагому роль уяві відводить у своїх роботах і відомий канадський філософ Ч. Тейлор.

З огляду на те, що перед нашим суспільством стоїть купа викликів, в тому числі і питання порозуміння всіх його членів, ми вважаємо актуальним розглянути роль суспільної уяви в становленні і життєдіяльності суспільства, спираючись на роботи Ч. Тейлора.

Для цього філософа наймовірніше важливим терміном є не просто уява як така, а «суспільна уява». Цим терміном він намагається охопити «ті способи, якими вони (люди – прим. наша. – А.Д.) уявляють собі власне суспільне існування: як вони взаємодіють з іншими, як вони ведуть справи зі своїми ближніми, які їхні очікування зазвичай справджуються, а також глибші нормативні уявлення та образи, які зумовлюють ці очікування» [3, с.275]. Відтак Ч. Тейлор виділяє декілька особливостей суспільної уяви, які її характеризують:

1) її не можна назвати «теорією», бо йдеться про спосіб, яким пересічні люди «уявляють» собі суспільне оточення. Це уявлення часто висловлюється в образах, розповідях, легендах тощо, але не в теоретичних термінах;

2) вона притаманна великій кількості людей, а частіше – всьому суспільству;

3) вона є тим спільним розумінням, яке «уможливлює спільні практики та поширене відчуття легітимності», тобто вона надає сенсу тим подіям, які відбуваються з людьми;

4) її неможливо адекватно висловити у вигляді конкретної доктрини, бо її не можна обмежити та визначити.

Якщо ми прискіпливіше подивимось на характеристики того, що Ч. Тейлор називає «суспільною уявою», то побачимо, що деякі з них Ж.-Ф. Ліотар приписував метанаративам (наприклад, надання легітимності, притаманність великій кількості людей). Але водночас ми знаємо, що Ліотар джерело метанаративів бачив переважно у науковому знанні. Саме тому, якщо говорити

мовою Ліотара, ми можемо вважати суспільну уяву певними «метапрескрипціями» [2, с. 34], тобто нормативами того, як будувати мовні ігри та й будь-які суспільні «ігри» взагалі.

Суспільна уява завжди є складною, а саме: вона складається з того, що є фактичним усвідомленням наявної суспільної практики чи події, того, що може зіпсувати її, «нормативного» розуміння (того, якою вона має бути в ідеалі) та певного уявлення про моральний і метафізичний порядок, у контексті якого мають сенс відповідні норми та ідеали. Іншими словами, суспільна уява ширша за просте осмислення наших конкретних практик. Тут нам необхідно звернутися до деяких положень теорії практик, на яку тут неявно посилається Ч. Тейлор.

Серед всього різноманіття підходів до дослідження практик можна виділити дві ключові ідеї, які показують єдність практичної парадигми: «фоновий» характер і здатність «розкривати» основні способи соціального існування, які взагалі можливі в даній культурі і в даний момент історії. З огляду на те, що Ч. Тейлора більше цікавить перша ідея, зупинимось на ній.

Найпростіше розуміння фонові практики – контекст дій, в якому інтерпретується висловлення або поведінка. Дж. Сьорль, який послідовно розробляв ідею фонових практик, вважав, що будь-який вислів чи речення можуть претендувати на істинність лише за умови наявності певних фонових припущень і практик. Вони є сукупністю прийнятих в культурі способів діяльності, звичок використання певних речей тощо. Л. Вітгенштайн, в свою чергу, розширює розуміння фонових практик – для нього більш правомірним є говорити про загальне культурне тло, яке складається з сукупності практик спільної дії, навичок, звичаїв тощо [1].

Не даремно Ч. Тейлор вводить у свою роботу термін «тло» (background). Філософ пояснює його як «загалом неструктуроване й невисловлене розуміння всієї нашої ситуації, в межах якої окремі риси нашого світу набувають для нас того чи іншого сенсу» [3, с. 276].

Стосунки між практиками та цим тлом взаємодоповнюючі: розуміння уможливорює практики, а практики уможливають розуміння. Можна сказати, що ми маємо певний ланцюжок: розуміння того, що ми робимо зараз, стає змістовним і набуває значення тільки завдяки осягненню ширшого контексту нашого ставлення до людей і влади, це відкриває ще ширшу перспективу нашого місця в часі, просторі, а також історії, «нарративі нашого походження» [3, с. 279]. Наведений вище ланцюжок дає змогу усвідомити, наскільки широким та глибоким є те тло, яке надає сенсу кожній конкретній дії людини. При цьому, Ч. Тейлор каже, що воно не включає геть все на світі – просто його межі визначити неможливо. Тому філософ робить висновок, що людина, надаючи сенсу суспільним практикам та подіям, спирається на світ як ціле (а саме: відчуття її стану одразу в часі та просторі, серед інших людей та в історії).

Отже, можемо зробити такий висновок: у своїй роботі Ч. Тейлор практично ототожнює суспільну уяву з тлом свідомості. Таким чином канадський філософ, виходячи зі своїх комунітаристських поглядів, підкреслює вплив суспільства і культури на формування конкретної людської свідомості, а

також і на те, як будуть складатися взаємовідносини людей в цьому суспільстві. Зауважимо, що цей крок убезпечив його від критиків відсутності в цій схемі індивідуальної людини, адже «тло» хоч і впливає певним чином на свідомість, проте при цьому не обмежує його тотально: остаточний вибір дій та поведінки лишається за конкретною людиною.

Література

1. Волков В.В., Хархордин О.В. Теория практик / В. Волков, О. Хархордин. – СПб.: Изд-во. Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2008. – 298 с.
2. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну / Ж.-Ф. Ліотар; пер. з англ. Ю. Джулая //Філософська і соціологічна думка. – Київ, 1995. – № 5-6. – С.15-38.
3. Тейлор Ч. Секулярна доба / Ч. Тейлор; пер. з англ. О. Панич. – Книга перша. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. – 664 с.

Козінцева Тетяна Олександрівна
кандидат філософських наук,
доцент Сумського
державного університету

ФОРМА В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ДОБИ МОДЕРНУ (СТАНОВЛЕННЯ МЕТАЖИВОПИСУ)

Інтерес до поняття форми на початку ХХ століття переміщується з філософського дискурсу в художній (О. Богомазов, К. Малевич, В. Кандинський, Д. Бурлюк, діячи ОПОЯЗу). У випадку тотальних змін та прискорення соціального руху мистецтво можна розглядати як декорацію до глобальних зрушень і така кількість модернових течій, яка виникає у цей період, пояснюється необхідністю віднайти адекватну часу форму вираження світовідчуття, світобачення. Аналізуючи тексти митців цього періоду, можна виокремити декілька основних тем, а саме:

По-перше, майже всі автори звертаються до необхідності розрізняти специфіку окремих видів мистецтва, спираючись на специфічність образної мови, матеріалу, форми.

По-друге, об'єктом уваги для митців є не методи вивчення живопису чи іншого мистецтва, а саме мистецтво в своїх специфічних для нього формах, тобто створення метаживопису, металітератури тощо як метафізики.

По-третє, принциповим для митців цього часу, які створюють «нове мистецтво» є свідомо розбіжність з об'єктом. Живописне та реальне відрізняються, живописне виявляє себе «У напрямках ліній, що окреслюють форму. У самій Формі. У напрямі та зовнішньому вигляді площини Форми. У її наповненні масою. Тобто у динамізмі. І, нарешті, у самій масі» [1, с. 60].

По-четверте, в живопису форма фіксує перехід від кількісних до якісних характеристик об'єкта, тобто перехід від зображення конкретних об'єктів до форм об'єкта та взаємодії цієї форми об'єкта з іншими та з навколишнім середовищем. Таким чином, митець звертає увагу на латентну боротьбу між